
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 657:338.48

Михайло Іванович МАНІЛІЧ

кандидат економічних наук,
доцент,
Заслужений працівник освіти України,
президент,
ПВНЗ «Буковинський університет»
E-mail: bukuniver@bukuniver.edu.ua

Наталія Борисівна РОШКО

кандидат економічних наук,
викладач кафедри обліку і аудиту,
ПВНЗ «Буковинський університет»
E-mail: nataliaroshko@yandex.ru

ПЕРЕВАГИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Маниліч, М. І. Переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України [Текст] / Михайло Іванович Маниліч, Наталія Борисівна Рошко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 2. – С. 6-11. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Одним із способів розвитку економіки країни є розвиток туристичної діяльності, що сприятиме збільшенню доходів бюджету та створенню нових робочих місць. Проведено аналіз оцінки фінансового стану туроператорів та турагентів Карпатського регіону через запропоновану систему показників.

Метою статті є визначення переваг розвитку туризму в Карпатському регіоні, а також удосконалення аналізу діяльності суб'єктів туристичної діяльності. Аналіз діяльності туроператорів та турагентів необхідний для ефективного управління туристичною діяльністю в умовах роботи з обліковою інформацією, яка слугуватиме користувачам для прийняття рішень.

Метод (методологія). На основі даних спостереження і статистико-економічних методів дослідження аналізу діяльності туристичних підприємств Карпатського регіону виявлено тенденції та прогноз результатів діяльності туроператора на основі адитивного моделювання із урахуванням сезонності.

Результати досліджень. Визначено переваги Карпатського регіону з-поміж інших у країні. Внесено пропозиції, які вдосконалять процес контролю за основними суб'єктами туристичної діяльності. Подано рекомендації щодо здійснення аналізу фінансового стану туристичних підприємств на основі п'яти підсистем показників та прогнозування фінансових результатів за допомогою адитивного моделювання із урахуванням сезонності.

Ключові слова: туризм; переваги; суб'єкти туристичної діяльності; аналіз фінансового стану; адитивне моделювання; сезонність; туроператор; турагент.

Mykhailo Ivanovych MANYLICH
PhD in Economics,
Associate Professor,
Honored Worker of education in Ukraine,
President,
PHEI "Bukovinian University"
E-mail: bukuniver@bukuniver.edu.ua

Nataliia Borysivna ROSHKO
PhD in Economics,
Lecturer,
Department of Accounting and Auditing,
PHEI "Bukovinian University"
E-mail: nataliaroshko@yandex.ru

ADVANTAGES OF CARPATHIAN REGION IN TOURIST ACTIVITY OF UKRAINE

Abstract

Introduction. *The development of tourism is one of the the important ways of economic development of the country. It can increase budget revenues and create new jobs. It has been carried out the analysis of the assessment of the financial situation of tour operators and travel agents of Carpathian region with the help of the proposed system of indicators.*

Aim of the article *is to determine the benefits of tourism in the Carpathian region and to improve the analysis of the subjects of tourism. Analysis of tour operators and travel agents is necessary for the effective management of tourism activity in terms of working with accounting information. This information can be used by the users to make decisions.*

The method (methodology). *On the basis of observation and statistical and economic research methods it has been carried out the analysis of tourism enterprises of Carpathian region. The tendencies and forecast of the results tour operator activities are revealed. It can be done on the basis of additive modeling taking into account seasonality.*

The results of research. *The advantages of Carpathian region comparing to the other regions of Ukraine are defined. Suggestions that will improve process of control of the main subjects of tourist activity are included. Recommendations as for the analysis of the financial state of travel companies on the basis of five subsystems of indicators are worked out. The forecasting of financial statement with additive modeling taking into account the seasonality is shown.*

Keywords: *tourism; advantages; the subjects of tourism; financial analysis; additive modeling; seasonality; tour operator; travel agent.*

JEL classification: R58

Вступ

Туристично-рекреаційна галузь проголошена стратегічним напрямом розвитку економіки Карпатського регіону та є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету. Виникає потреба у дослідженні основних переваг розвитку туристичної діяльності в цьому регіоні, що обумовлено діяльністю основних суб'єктів. Важливим є вивчення фінансових результатів туроператорів та турагентів для аналізу туристичної діяльності регіону в частині оцінки фінансового стану та прогнозування.

Питання переваг та розвитку туристичної діяльності в конкретних регіонах розглядалось багатьма фахівцями, зокрема [4-5]. Однак є необхідність у визначенні основних заходів по реалізації контролю за туристичною діяльністю для сприяння отримання правдивої, своєчасної інформації для аналізу діяльності туристичних підприємств, що частково розглядалось у працях науковців [1; 3; 6; 7]. Основним з варіантів проведення аналізу є оцінка фінансового стану туроператорів та турагентів на основі вивчення фінансової звітності, що було розкрито у [2; 5], однак потребує подальших досліджень.

Мета та завдання статті

Метою роботи є визначення переваг Карпатського регіону з-поміж інших регіонів України з точки зору розвитку туристичної діяльності. Це дослідження дозволить вирішити такі завдання: визначити особливості оцінки фінансового стану туристичних підприємств та внести пропозиції щодо прогнозування результатів діяльності з урахуванням сезонності для туроператорів та турагентів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення регіону, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, збереженню екологічної рівноваги. Розвиток туризму поліпшує інвестиційне середовище Карпатського регіону, стає джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, сприяє розвитку пов'язаних із туризмом галузей економіки.

Як сфера економічної діяльності, туризм, з одного боку, визначається попитом і споживанням з боку відвідувачів, а з іншого – він належить до товарів і послуг, які виробляються з метою задоволення цього попиту. Таким чином, туризм охоплює широкий діапазон видів діяльності, у тому числі міжнародний і внутрішній транспорт, розміщення, ресторанне господарство, розваги, послуги туроператорів і турагентів та інші.

У Карпатському регіоні знаходяться два об'єкти, що знаходяться під охороною ЮНЕСКО відповідно до конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини:

1. Букові праліси Карпат – Закарпатська область, Рахівський і Тячівський райони;
2. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації – м. Чернівці.

Аналізуючи туристичний потенціал Карпатського регіону, можна констатувати, що, маючи потужну базу для функціонування всіх видів туризму та санаторно-курортного оздоровлення, необхідно масово реалізовувати туристичні послуги.

Туристичні послуги надають суб'єкти туристичної діяльності — підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, що зареєстровані в установленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію (туроператори) на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

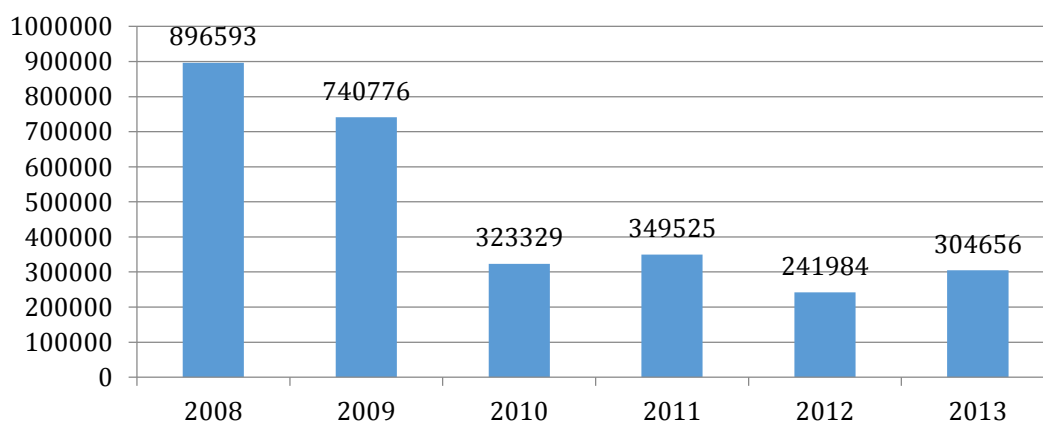
Станом на 1 січня 2014 року в Карпатському регіоні було 587 суб'єктів туристичної діяльності, що на 72 менше, ніж у 2012 році, а їх динаміку за областями наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності за областями регіону 2012-2013 рр. [9]

Область	2012 р.	2013 р.	відхилення	
			абсолютне	відносне
Закарпатська	130	82	-48	63,1
Івано-Франківська	109	112	3	102,8
Львівська	279	272	-7	97,5
Чернівецька	141	121	-20	85,8
Карпатський регіон	659	587	-72	89,1

Отже, за областями Карпатського регіону спостерігається зменшення чисельності суб'єктів ринку туристичних послуг: значна частина туроператорів та турагентів у Закарпатській та Чернівецькій області відмовились від роботи у туристичній галузі.

Динаміку кількості туристів у Карпатському регіоні за період 2008-2013 рр. наведено на рис. 1, який свідчить про зменшення кількості туристів, що були обслуговувані суб'єктами туристичної діяльності.

Рис. 1 Динаміка кількості туристів у Карпатському регіоні [9]

Зменшення кількості туристів, що відвідали Карпатський регіон за останні роки, вражає, і така ситуація зумовила необхідність дослідження сильних та слабких сторін – характеристику конкурентних переваг Карпатського регіону.

До сильних переваг варто віднести:

- потужний рекреаційний і туристичний потенціал;
- вдале розташування туристичного регіону;
- національно-етнографічні особливості регіону;
- можливість розвитку спортивно-оздоровчого, культурно-пізнавального, ностальгічного, релігійного та інших видів туризму;
- наявність гірськолижних курортів;
- розвинуту мережу культурних закладів;
- наявність багатонаціональних унікальних пам'яток архітектури.

Серед слабких переваг туризму Карпатського регіону назвемо:

- низький рівень розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури;
- недостатньо якісні туристичні продукти для різних цільових груп туристів;
- брак об'єктів готельного господарства відповідно до світових стандартів;
- невідповідність якості послуг у сфері обслуговування рівню міжнародних стандартів;
- недостатнє транспортне сполучення в деяких областях.

Подолання слабких переваг сприятиме значному розвитку туристичної діяльності в Карпатському регіоні та стимулюватиме пов'язані галузі економіки країни.

Аналіз розвитку туристичної діяльності в Карпатському регіоні свідчить про значні потоки туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами регіону, що зумовлює необхідність дослідження контролю за туристичною діяльністю.

Західні фахівці націлюють на відповідність фактичних результатів очікуваням, що посилює роль прогнозування в туристичній діяльності для прийняття управлінських рішень у туристичних підприємствах.

Важливе значення має констатуючий контроль, тобто контроль за виконанням попередньо обговорюваних функцій. Варто зазначити, що контроль без уточнених результатів, без їх подальшої реалізації не виконує своєї функції. Функція контролю має тривалий характер і полягає в систематичній перевірці, які завдання були виконані, у який спосіб, а також у здійсненні оцінки результатів діяльності й застосуванні необхідних змін. Контроль буде ефективним, якщо проводитиметься у відповідний час, із застосуванням відповідних методів і у відповідній атмосфері.

Окрім контролювання, яке реалізується керівництвом туристичних підприємств, для забезпечення досягнення цілей, поставлених перед підприємством, варто виокремити зовнішній контроль.

Наближеним до контролю є контролінг, мета якого – проведення корективів і здійснення нагляду за різними сферами діяльності туристичної фірми. Це комплексний процес, у якому поєднуються координаційні, інформаційні, планові й контролюючі функції.

Зовнішній контроль за діяльністю суб'єктів туристичної діяльності: туроператорів та турагентів поєднує дослідження фінансової звітності туристичного підприємства, а також перевірку наявності ліцензій у туроператорів [7].

Після скасування ліцензування турагентської діяльності виникла необхідність у формуванні рекомендацій для туроператорів щодо взаємодії з турагентами, зокрема доцільно перевіряти:

- наявність у турагентів банківської гарантії;
- відповідність освітньо-кваліфікаційного рівня (стаж роботи в галузі туризму не менше 3-х років або спеціальну туристичну освіту (наприклад, курси));
- наявність службових приміщень та інших документів, передбачених Законом України «Про туризм».

Дотримання контролю за діяльністю суб'єктів туристичної діяльності сприятиме отриманню своєчасної, правдивої та неупередженої інформації зовнішніми та внутрішніми користувачами.

Фінансова звітність є одним із основних носіїв інформації, що дозволяє оцінити, зокрема, фінансовий стан туроператора чи турагента.

Загалом комплексний аналіз фінансового стану туристичного підприємства можна представити п'ятьма підсистемами, що слугуватимуть основою для оцінки фінансового стану туроператорів та турагентів (рис. 2).

Отже, із загальної системи показників фінансової звітності обрано п'ять підсистем, а саме:

- аналіз коефіцієнтів ліквідності – для туроператорів та турагентів;
- аналіз структури джерел засобів підприємства для туроператорів;
- аналіз оборотання оборотних коштів для турагентів;
- аналіз ділової активності (оборотання дебіторської та кредиторської заборгованості) для туроператорів;
- аналіз рентабельності загальної для туроператорів та турагентів.

Підсистеми показників фінансової звітності				
Ліквідності	Структури джерел засобів	Обертання оборотних коштів	Ділової активності	Рентабельності
<ul style="list-style-type: none"> - абсолютної ліквідності; - ліквідності уточненої; - ліквідності загальної; - маневровості; - поточної заборгованості. 	<ul style="list-style-type: none"> - незалежності (автономії); - фінансової стійкості; - фінансування; - власних інвестицій; - інвестування власних та дов-гострокових залучень. 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення власним оборотним капіталом; - оборотності оборотних коштів; - коштів; - період обороту оборотних коштів; - маневровості власних обігових коштів. 	<ul style="list-style-type: none"> - обертання дебіторської заборгованості; - періоду погашення дебіторської заборгованості; - періоду погашення кредиторської заборгованості; - сумнівної дебіторської заборгованості. 	<ul style="list-style-type: none"> - власного капіталу; - активів за прибутком від звичайної діяльності; - активів за чистим прибутком.

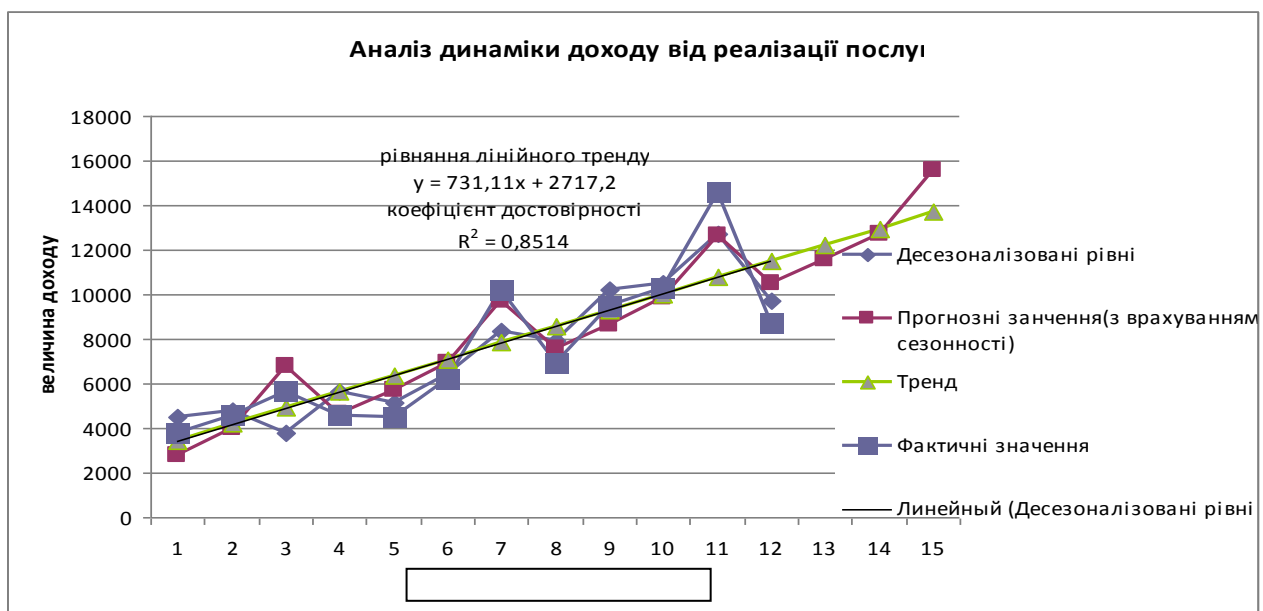
Рис. 2. Система показників комплексного аналізу фінансового стану

Використання системного підходу до аналізу фінансового стану туристичних підприємств дозволило виокремити п'ять підсистем показників, які дають можливість повноцінно дати характеристику фінансового стану туристичної фірми.

У розгляді діяльності туристичних підприємств актуальним є питання удосконалення аналізу та прогнозування показників туристичних підприємств за допомогою економіко-математичного моделювання. Вивчення цього питання сприяє підвищенню економічної обґрунтованості внутрішньофірмового планування й оцінки економічної ефективності використання ресурсів; визначенню факторів та виміру їх впливу на фінансовий стан і результати господарської діяльності; виявленню внутрішніх резервів і оцінці можливості їх мобілізації; оцінці управлінських рішень тощо.

Аналіз динаміки доходу від реалізації послуг туристичними підприємствами потрібний для планування результатів діяльності в майбутніх періодах, що реалізується через побудову прогнозу моделі тренду з урахуванням сезонних коливань [8].

Графічне зображення прогнозу по приватному підприємству «АПОЛОН ТРЕВЕЛ» подано на рис. 3.

Рис. 3. Графічний аналіз динаміки доходу від реалізації продукції (товарів, послуг) за адитивною моделлю для ПП «АПОЛОН ТРЕВЕЛ»

За результатами побудованого графіка прогноз доходів від реалізації послуг приватного підприємства «АПОЛОН ТРЕВЕЛ» на три квартали буде наступним (прогноз із урахуванням сезонності):

- у першому кварталі менший за тренд на 665,86 грн;
- у другому кварталі менший за тренд на 206,05 грн;
- у третьому кварталі більший за тренд на 1878,45 грн.

Відносна помилка прогнозу розрахована і становить 13,4 %, що свідчить про достатню точність прогнозованої моделі.

Аналіз за допомогою адитивних моделей дозволяє визначити прогноз основних показників діяльності, враховуючи сезонність, що особливо характерно для туристичної галузі. Стан показників діяльності за даними десяти туристичних підприємств Чернівецької області свідчить про наявність сезонної хвилі, що дозволяє врахувати сезонність при прогнозуванні. Побудована математична модель за даними приватної фірми «АПОЛОН ТРЕВЕЛ» дозволила визначити прогноз доходу від реалізації послуг на три квартали. На основі одержаних прогнозних моделей трендів можна також передбачити витрати туристичних підприємства тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Специфіка діяльності туристичних підприємств регіону дозволила визначити сильні та слабкі переваги розвитку туризму в Карпатському регіоні. На основі даних фінансової звітності запропоновано п'ять підсистем для комплексного аналізу фінансового стану туроператорів та турагентів регіону. Розкрито можливість застосування адитивного моделювання для прогнозування фінансових результатів суб'єктами туристичної діяльності.

Список літератури

1. Богданова, Ж. А. Бухгалтерський облік і контроль туристичної діяльності [Текст] : автореферат дис. на здобуття наук. ступ. к.е.н.; спец. 08.00.09 – бух. облік, аналіз та аудит / Богданова Ж. А. – Ж.: ЖДТУ, 2011. – 20с.
2. Головка, В. І. Економічний аналіз [Текст] : підручник / В. І. Головка. – К.: ТзОВ „Курс”, 2008. – 280 с.
3. Гура, Н. О. Облік видів економічної діяльності [Текст] : підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 392 с.
4. Кифяк, В. Ф. Організація туризму [Текст] : навч. посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 344 с.
5. Мальська, М. П. Економіка туризму: теорія та практика [Текст] : підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Булоус, Н. Л. Мандюк. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 544 с.
6. Момонт, Т. В. Особливості функціонування туристичної індустрії: характеристика діяльності суб'єктів господарювання для цілей бухгалтерського обліку [Текст] / Т. В. Момонт // Вісник ЖДТУ, 3 (69). – 2014. – С. 69-81.
7. Рошко, Н. Б. Ліцензування в туристичній галузі України як фактор державного регулювання її розвитку [Текст] / Наталя Рошко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Економіка». – 2010. – Випуск 118. – С. 41-43.
8. Рошко, Н. Б. Прогнозування доходів туристичних підприємств на основі адитивного моделювання [Текст] / Наталя Рошко // «Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки). – № 34. – С. 292-300.
9. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Україні у 2013 році» [Текст] / Державна служба статистики України. – Київ, 2014.

References

1. Bohdanova, Zh. A. (2011). Bukhhalterskyi oblik i kontrol turystychnoi diialnosti. Zhytomyr.: ZhDTU.
2. Holovko, V. I. (2008). Ekonomichnyi analiz. Kyiv: TzOV „Kurs”.
3. Hura, N. O. (2010). Oblik vydiv ekonomichnoi diialnosti. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
4. Kyfiak, V. F. (2008). Orhanizatsiia turyzmu. Chernivtsi: Knyhy-XXI.
5. Malska, M. P. Rutynskiy, M. Y., Bulous, S. V., Mandiuk, N. L. (2014). Ekonomika turyzmu: teoriia ta praktyka. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
6. Momont, T. V. (2014). Osoblyvosti funktsionuvannya turystychnoi industrii: kharakterystyka diialnosti subiektiv hospodariuvannya dlia tsilei bukhalterskoho obliku. Visnyk ZhDTU, 3 (69), 69-81.
7. Roshko, N. B. (2010). Litsenzuvannya v turystychnii haluzi Ukrainy yak faktor derzhavnoho rehuliuвання yii rozvytku. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 118, 41-43.
8. Roshko, N. B. (n.d.). Prohnozuvannya dokhodiv turystychnykh pidpriemstv na osnovi adytyvnoho modeliuвання. Vcheni zapysky Universytetu «KROK» (ekonomichni nauky), 34, 292-300.
9. Statystychniy biuleten «Turystychna diialnist v Ukraini u 2013 rotsi». (2014). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015 р.